

תורה שבכתב

הפצת ועידוד לימוד התורה הקדושה עם פירוש רש"י

יו"ל לזיכוי רבבות אלפי ישראל ע"י קרן תר"ג לטובת נשמת הרבני הנניד הנכבד הרה"ח ר' אריה (לייבל) ברה"ח ר' יונה רובין ז"ל

פרשת בלק

תמוז תשפ"ה | גיליון ע"ז (שנה ב')

שערי תורה

מבט מסכם ומבוא לפרשת השבוע

שבת של תורה

פנינים מאירים לשולחן השבת

מה בפרשה:

רוב-ככל המאורעות המוזכרים בפרשת בלק לא התרחשו בתוך מחנה ישראל, אלא בין שני גוים רשעים, בלק ובלעם, על פסגות הרי ארץ מואב, כשהם זוממים להמיט קללות על בני ישראל, אך ה' הפר עצתם והפך את הקללות לברכות.

נושאי הפרשה:

מואב ומדין קוראים לבלעם לקלל • המלאך ניצב בדרך • פתיחת פי האתון • להקריב קרבנות • ברכות ותשבחות לישראל • נבואת אחריית הימים • גידוש בלעם לארצו • מעשה שיטים • המגיפה • מעשה זמרי וקנאת פנחס.

א. הזמנת בלעם

לאחר שבני ישראל הרגו את סיחון ועוג, נפל פחד על מואב שמא ישראל יכלו גם אותם. לאחר התייעצות עם מדין שלח בלק מלך מואב משלחת להזמין את בלעם לקלל את ישראל, אך ה' מתגלה אל בלעם ומצוה עליו לא ללכת.

בלק שלח שליחים אחרים חשובים יותר, ובבילה אמר ה' לבלעם שאם מטרתו היא קבלת שכר, יכול הוא ללכת, אבל ידבר רק מה שיצטווה.

ב. פי האתון

בלעם השכים ויצא לדרך, רכוב על האתון, במטרה לקלל את ישראל. באמצע הדרך ניצב מלאך ה' בשלשה מקומות, עם חרב שלופה בידו, מול האתון. כשהיא ראתה את המלאך, היא נטתה לצד, ובלעם הגיב בהכאת האתון.

ה' פתח את פי האתון שדיברה אל בלעם ושאלה אותו מדוע הכה אותה. כאן התגלה המלאך אל בלעם ואמר לו שבבואו למואב ידבר רק את אשר יצטווה.

ג. ברכות לישראל

בלק העלה את בלעם למקום גבוה, והראה לו ארץ מואב ואת העם היהודי. בלעם הקריב קרבנות על 7 מזבחות, ולאחר מכן התגלה ה' לבלעם ומפיו יצאו דברי שבח וברכה על ישראל, כאשר ה' הכניס בפיו רסן וחכה להכריחו לברך.

קללה או ברכה?

בתוך הברכות שיצאו מפי בלעם נמצא הפסוק (במדבר כד, ה) מה טובו אֱלֹהֵי יַעֲקֹב מִשְׁפָּנֵיךָ יִשְׂרָאֵל, והגמרא מבארת (סנהדרין קה, ב) שהכוונה לבתי כנסיות ובתי מדרשות.

רעיון מתוך מדבש כותב בספה"ק תפארת שלמה (פרשת לך לך), כשהוא עומד על הכתוב בפרשת כי תצא (דברים כג, ו) ולא אָבָה ה' אֱלֹהֵיךָ לְשַׁמֵּעַ אֶל בְּלַעַם וַיִּהְיֶה ה' אֱלֹהֵיךָ לְךָ אֶת הַקְּלָלָה לְבָרְכָהּ. מסביר התפארת-שלמה: בלעם ברצונו לקלל את ישראל רצה לומר שיהיו לישראל בתי כנסיות ובתי מדרשות, כי הוא כגוי מלא תאוות, חשב שהקללה הגדולה ביותר שאפשר לקלל בן אדם היא, כשהוא ייאלץ לשבת כל היום בבית הכנסת ובבית המדרש, ולא יהיה לו חלק בתאוות העולם הזה.

אולם הקב"ה הפך את אותה קללה עצמה לברכה, וזה היה לפני שנים רבות כאשר הושלך אברהם אבינו לאור כשדים, קיבל אברהם לו ולכל זרעו אחריו גוף חדש, גוף יהודי שנהנה מרוחניות, שמתענג מהשיבה בבית הכנסת ובבית המדרש. על כך נאמר וַיִּהְיֶה ה' אֱלֹהֵיךָ לְךָ אֶת הַקְּלָלָה לְבָרְכָהּ - כלומר, אותו דבר שאצל בלעם נחשב לקללה גדולה, לשבת בבית המדרש, הפך ה' שאצל היהודים תהיה זו הברכה הגדולה ביותר!

קללה קטנה וגדולה

לא אוכל לעבר את פי ה' אֱלֹהֵי לַעֲשׂוֹת קִטְנָה או גְדוֹלָה' (במדבר כב, יח) - אומר בלעם אל עבדי בלק. מה פשר הביטוי 'קטנה או גדולה'?

ביאור יקר מפו אמר הגה"ק רבי חיים אבולעפיא זי"ע: להלן בפרשה על הכתוב (במדבר כד, טז) וַיִּדַע דָּעַת עֲלֵינוּ, כותב רש"י: "וידוע דעת עליון - לכוין השעה שכוּעס בה".

מקור דברי רש"י הוא בגמרא מסכת ברכות (ז, א), שם הוסיפו שאותה שעה שהקב"ה כועס בה אינה יותר מרגע אחד! שואלים שם התוספות: מה היה בלעם יכול לקלל ברגע אחד קטן? והם מתרצים שני תירוצים: א. בלעם היה יכול לומר מילה אחת: 'פֶלֶם'. ב. די בכך שבלעם יתחיל את הקללה באותו רגע, וזה היה מועיל גם על מה שהיה אומר לאחר חלוף הרגע.

שני תירוצים אלו נרמזים בדברי בלעם: 'לא אוכל לעבר את פי ה' אֱלֹהֵי לַעֲשׂוֹת קִטְנָה' - הכוונה לתירוץ הראשון שיקללם בקללה קטנה וקצרה של אמירת 'פֶלֶם'. או גְדוֹלָה - הכוונה לתירוץ השני שיקללם קללה גדולה וארוכה שתחילתה תהיה ברגע הזעם. בשני האופנים הללו תלוי הוא רק ברצון השי"ת!

אוצר התורה

יהלומים מתוך הפרשה

וַיֵּשֶׁא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר נָאִם בְּלַעַם בְּנֹו כְעֹר (כד, ג)

בכל פרשת בלק אין אף הפסקה אחת, פתוחה או סתומה המבדילה בין עניין לעניין. עניין הדבר, כי ההפסקות היו משמשות ליתן ריווח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה, אולם בלעם, אף שהיה נביא, אבל דברי הנבואה לא השפיעו עליו, הוא לא התבונן בהם, ולא למד מהם כלום, לכן כל הפרשה היא בלי הפסק! (הגה"ק בעל חפץ חיים זי"ע)

הֵן עִם פְּלִיבֵיא יְקוּם וְכֹאֲרֵי יִתְנַשֵּׂא לֹא יִשְׁפַע עַד יֵאָכַל טַרְף (כג, כד)

כיצד זוכה יהודי לקום כלביא וכארי לחטוף מצוות? לפי שכבר בלילה 'לא ישכב עד יאכל טרף' - כפירוש רש"י שקורא שמע על מיטתו. אם הולכים לישון מתוך קבלת עול מלכות שמים, אזי בבוקר קמים עם רצון לקיים מצוות. (הגה"ק בעל חפץ חיים זי"ע)

וַיָּדָא פִינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר (כה, ז) ראה מעשה ונזכר הלכה, אמר לו למשה מקובלני ממך וכו' (רש"י)

לכאורה קשה, אם פנחס נזכר ההלכה, למה היה צריך לשאול את משה? אלא מכאן שגם אם יודעים את ההלכה, אבל לפני שהולכים לעשות מעשה, יש להתיעץ תחילה עם הרב. (הגה"ק בעל חידושי הרי"ם מגור זי"ע)

מבט על פרשת פנחס הבע"ט:

מה בפרשה: בפרשת פנחס אנו מתקדמים לשלבים האחרונים של ההכנה לקראת הכניסה לארץ ישראל, עם מסירת הוראות ברורות על סדר חלוקת הארץ, לצד מינוי יהושע כמי שיעמוד בראש העדה בכניסתם לארץ.

נושאי הפרשה: פנחס זוכה לכהונה שכשר על קנאותו • מצוות שנאת המדיינים • ספירת בני ישראל • סדר ירושת וחלוקת הארץ • בקשת בנות צלפחד • מינוי יהושע למנהיג ישראל • קרבן תמיד • קרבנות מוסף בשבתות ובמועדי השנה.

היום של תורה

מעלת וחיובות לימוד חומש רש"י

כל הפרשה בפרטי פרטים

"מדי שבוע במוצאי שבת קודש היה הגה"צ רבי ברוך צבי הכהן מאשקאוויטש זצוק"ל, בעל שו"ת 'תנובות ברוך', ראש ישיבת 'פאקש' בהונגריה, בוחן את בחוריו הישיבה על כל הפרשה חומש עם פירוש רש"י, ולא היה אפילו בחור אחד שלא ידע את כל הפרשה עם פירוש רש"י על בוריו ישר והפוך בעל פה, שכן מבחניו של רבי ברוך צבי לא היו קלים כלל, והשאלות הקיפו את כל הפרשה בפרטי פרטים".

(ספר יק"ר בעיני ה')

לב דעת

הכרת והבנת מושג בתורה

צ'ים מיד פתים

בתוך נבואת בלעם על העתיד לבוא, הוא אמר (במדבר כד, כג-כד) **אוי מי יחיה משמו אל, וצ'ים מיד פתים וגו'.** פירושו: מי יוכל להחיות את עצמו ולפעול שהקב"ה לא ישים עליו את אלה הגזירות, אשר יבואו כאשר סנחריב יבלבל את האומות. או יבואו ספינות גדולות הנקראות 'צ'ים', מאת הגויים הפתים, דהיינו הרומיים, והם יענו את אשור ואת העמים שבעבר נהנה, וגם הוא - העם הרומי, אחריתו עדי אובד.

דברי נבואה פלאיים כותב על כך בתרגום יונתן [בתרגום ללשון הקודש]: 'אגודדים יבואו בכלי מלחמה, ויצאו באוכלוסין רבים באוניות מ'למברניא' [יש שפירשו שהוא שם מקום, ויש שפירשו שזו ספינה גדולה] ומארץ איטליה, ויצטרפו לחילות שיצאו מקונסטנטינו, ויצערו את אשור, וישעבדו את כל בני עבר, אולם סופם של אלו ואלו ליפול ביד מלך המשיח והיו אבודים עד עולם.'

ועיניים ראות

הבנת מילה אחת בתורה

התעללות

אנו מכירים בימינו את המילה 'התעללות' במשמעות של התנהגות אכזרית ובלתי אנושית כלפי אנשים, באלימות פיזית או נפשית, או התעללות בשבויי מלחמה וכדו'.

אולם בפרשת השבוע על המילים שאמר בלעם לאתון (במדבר כב, כט) **'פי התעללת בי'**, כותב התרגום: 'ארי תיכת בי', גם רש"י מפרש רש"י: 'התעללת - בתרגומו, לשון גנאי ובויון. בדומה לכך כותב רש"י בפרשת בא על הפסוק (שמות י, ב) **את אשר התעללתי במצרים:** 'התעללתי - שחקתי'. אמור מעתה, הפירוש הנכון של המילה: 'התעללות' הוא: פעולה הגורמת לשני להפוך ללעג ולשחוק.

ואזניים לשמוע

כללי רש"י הק' בדקדוק הלשון

ברך או ברך?

בשבוע שעבר הקשבנו לבקשת הבחור היקר אלימלך מהמומחה לענייני דקדוק, רבי שמעיה, שסיביר לו את סוגיית הדגשים הנמצאים בחלק מאותיות התורה. רבי שמעיה ענה לו שמדובר בסוגיה רחבה מאד, ולימד אותו כלל אחד מהכללים הרבים. כעת הוא ממשך ללמד כלל נוסף:

על הפסוק בפרשתנו (במדבר כג, כ) **וּבְרַךְ וְלֹא אֲשִׁיבָנָה,** כותב רש"י שהמילה 'בְּרַךְ' היא במקום המילה 'בְּרַךְ', שהיא משורש 'פָּעַל', דהיינו לשון כבוד, המורה שהברכה ניתנה בחזק [כמו 'שָׁבַר' שהכוונה ששיבר בכח, בשונה מהמילה 'שָׁבַר' שהוא בנין קל המורה שבירה קלה].

ומדוע באמת לא נכתב 'בְּרַךְ' אלא 'וּבְרַךְ'? התשובה היא: לפי שבדרך כלל במילה משורש 'פָּעַל' יש להדגיש את האות האמצעית של השורש [כמו 'קָלַל', שה'ל' האמצעית מודגשת], אבל כאן אי אפשר להדגיש את האות ר' האמצעית של 'בְּרַךְ', כי הכלל הוא שהאות ר' אינה מקבלת דגש! לכן כותבים: 'בְּרַךְ', דהיינו שבמקום לנקד חיריק תחת האות הראשונה [בְּרַךְ], מנקדים צירי תחת האות הראשונה - בְּרַךְ.

וסימן לדבר: כאילו לקחו את הנקודה של הדגש שהיתה אמורה להיות בתוך האות ר', והעמידו אותה ליד הנקודה של החיריק באות ב', כך הפכה החיריק לשתי נקודות של צירי...

נישא השבוע:

השכמת הבוקר

הַן עִם פְּלִיָּא יָקוּם וְכֹאֲרִי יִתְנַשֵּׂא (במדבר כג, כד). פְּלִיָּה עוֹמְדִין מִשְׁנָתָם שְׁחֲרִית, הֵן מִתְגַּבְּרִין פְּלִיָּא וְכֹאֲרִי לְחִטּוֹף אֶת הַמְּצוֹת (רש"י)

ביטוי זה "מתגברין כלביא וכארי", מוזכר גם בסעיף הראשון בשלחן ערוך 'תגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו!'. עם לימוד פסוק זה עם פירוש רש"י, זה הזמן לשאוב חיזוק בעניין חשוב זה של השכמת הבוקר. יום בו משכים האדם בשעה מוקדמת - כל היום נראה אחרת ומוצלח פי כמה.

אין כמו סיפור טוב כדי להזיז מרץ ועידוד ליישום 'הלכה למעשה' את המסר העולה מדברי רש"י, ועל זאת יבואו הסיפורים הנפלאים שלפנינו. קראו ותתעורר נפשכם.

החבל המעורר

לאחר פטירת הגה"ק רבי יוסף חיים במגדל זי"ע, בעל 'בן איש חי', קיבל על עצמו המקובל חכם סלמאן מוצפי זי"ע, שהיה אז עדיין ילד כבן תשע, ללמוד תורה בהתמדה כדי למלא את החלל שנוצר עם הסתלקות גאון הדור.

החליט הנער להשכים מדי לילה בשעת חצות וללמוד עד הבוקר. התלבט הילד: כיצד יתעורר בחצות הלילה? לאחר הרחוק מצא פתרון, הוא לקח חבל ארוך, את צדו האחד קשר אל היד שלו, ואת צדו השני קשר אל בריח הדלת, כך שכאשר אביו, רבי בן ציון מאיר זצ"ל, יקום בחצות וימשוך בבריח הדלת, ממיילא תימשך ידו והוא יתעורר.

אולם לאחר שבועיים שנהג כך, גילה אביו את החבל הקשור לבריח, ורצה למנוע מהילד לקום בלילה שזמנו לא יעמוד לו כוחותיו, ולכן ניתק אביו את החבל הקשור לבריח. אולם אין דבר העומד בפני הרצון, והילד השקדן מצא שיטה חדשה: את צדו השני של החבל הוא שלשל דרך החלון מאחורי ביתו, וביקש מחברו אשר הוריו הסכימו שיתעורר בשעת חצות, שכאשר הוא יחלוף ליד ביתו ימשוך בחבל... כך היה מדי לילה, עד שאביו ראה שנהגו אכן מסוגל לכך, והאב עצמו החל ללמוד עם הילד בחברותא עד הבוקר.

הסעיף הראשון

סיפר הגה"צ רבי משה אהרן שטרן זצ"ל, משגיח ישיבת קמניץ: בימי בחורתי נכנסתי פעם בבוקר אל מורי ורבי הגה"צ רבי אליהו לופיאן זצ"ל כדי להגיש לפניו ארוחת בוקר והבחנתי שהוא עייף מאוד. כששאלתי על סיבת העייפות, השיב לי רבי אליהו שזוהו מפני רגילותו לקום בשעה מוקדמת קודם עלות השחר. הוספתי ושאלתי: למה צריך להשכים בשעה מוקדמת כזו? הרי זמן התפילה בישיבה הוא רק בשעה שבע בבוקר...

השיב לי רבי אליהו תשובה מאלפת: מובא בספרים שכאשר נשמה עולה לעולם העליון ישאלו אותה אם קיימה תורה ומצוות, ויביאו אז את ארבעת חלקי שולחן ערוך וישאלו סעיף אחרי סעיף האם הנשמה קיימה את הכתוב בו. ההתחלה תהיה בשלחן ערוך אורח חיים, שם כותב המחבר בסעיף הראשון: 'תגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו שיהא הוא מעורר השחר', וכמוכן שלא נעים כלל לאדם להישל במבחן כבר בשאלה הראשונה... לכן אני קם בבוקר השכם, כדי שלכל הפחות על הסעיף הראשון אוכל לענות בחיוב 'עשיתי ככל אשר ציונית!'

הרבה עבודה

נוהג היה הגה"צ רבי זלמן בריזל זצ"ל להשכים קום מדי לילה בשעה קבועה - שתיים וחצי לפנות בוקר, לעסוק בתורה ובעבודת ה'. על מנהג זה לא וויתר בכל זמן ובכל מצב.

פעם, לעת זקנותו לאחר שמחה משפחתית שהסתיימה בשעה מאוחרת, הבחינו בני המשפחה שהוא מכוון את השעון המעורר לשעה שתיים וחצי לפנות בוקר כהרגלו. שאל אותו בנו: אבא, מדוע תקום כל כך מוקדם? הרי כמעט לא נשאר לך זמן לישון?

זמתי אתה מתכוונן לקום? - השיבו האב בשאלה. הצטדק הבן: מילא אני, מוכרח לקום בארבע לפנות בוקר לעבודתי ב'מאפייט בריזל', יש הרבה הזמנות ואני צריך להיות שם מחר מוקדם מהרגיל.

אה! הנה התשובה לשאלתך! - ענה האב ר' זלמן תשובה ניצחת - גם לי יש מחר הרבה עבודה, משניות, גמרא, הלכה, ספרי מוסר וכו'. אצל המעביד שלי אי אפשר לאחור בשום אופן...

חכמת התורה

אמרות חכמה ופניני שפר מגדולי הדורות על פרשת השבוע

דיבור של ברמה...

הַלּוֹא אֲנִי אֶתְנֶה אֲשֶׁר רָכַבְתָּ עָלַי מְעוֹדֶךָ עַד הַיּוֹם הַזֶּה (במדבר כב, ל)

הש"ך בחושן משפט (סי' מ"ג ס"ק מ"ה) מאריך להביא ראיות שבכל מקום שבו נאמר בתורה הלשון 'עד היום הזה' אין משמעותו עד לאותו יום ולא עד בכלל, אלא הכוונה עד עכשיו, ועד בכלל, כמו שנאמר (בראשית לב, לג) על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך עד היום הזה, והש"ך מביא עוד כמה פסוקים. היו ששאלו: מדוע לא הביא הש"ך ראיה גם מפסוק זה 'הלוא אנכי אתונך אשר רכבת עלי מעודך עד היום הזה'?, אלא, ענה האדמו"ר הגה"ק בעל אמרי אמת מגור זי"ע: מדיבור של בהמה אי אפשר להביא ראיה...

הרגל השלישית...

וַיַּחַר אֶף בְּלִעַם וַיַּף אֶת הָאֶתוֹן בַּמִּקֵּל (במדבר כב, כז) באיזה מקל מדובר? ולמה החזיק בלעם מקל אצל? אלא,

כותב הגה"ק מהרא"ל צינץ זי"ע בספרו 'מלוא העומר', שיש לומר בדרך הלצה, שאחרי שבלעם נעשה חיגר על ידי שנלחץ רגלו אל הקיר, היה זקוק למקל לסייע בהליכה כדרך החיגרים, ובמקל זה הכה את האתון... על כך אמרה האתון לבלעם (פסוק כח) **מָה עֲשִׂיתִי לָךְ פִּי הַפִּתְנִי זֶה שְׁלַשׁ רְגָלַיִם, כְּלוֹמֵר, לְמָה הִכִּית אֹתִי בַמִּקֵּל הַזֶּה, שֶׁהוּא הִרְגַל הַשְּׁלִישִׁי שֶׁלְךָ...**

לחטוך ארוחת בוקר...

וַיִּקָּם בְּלִעַם בַּבֹּקֶר וַיֵּאמֶר אֶל שָׂרֵי בְּלָק לְכוּ אֵל אֲרָצְכֶם (במדבר כב, יג)

על מה ולמה הודרו בלעם לשלח אותם מביתו כבר בשעת בוקר מוקדמת? כותב האור-החיים הק' רעיון יקר: הכתוב בא להודיע את קמצנותו וצרות-עיניו של בלעם שמיהר לשלח את האורחים בבוקר בטרם תגיע שעת ארוחת הבוקר, כי חשש שאם יישארו אנשי המשלחת בביתו, תיפול עליו ההוצאה של ארוחת הבוקר עבורם...

באיזו שפה דיברה האתון עם בלעם?

בפרשת השבוע אנו לומדים על הרגעים הפלאיים של (במדבר כב, כח) וַיִּפְתַּח ה' אֶת פִּי הָאֶתוֹן וַתֹּאמֶר לְבַלְעָם וְגו'. המפרשים חוקרים בשאלה המרתקת: באיזו שפה דיברה האתון עם בלעם? והאומנם האתון עצמה דיברה, או שמא היה זה קול אחר שיצא מתוכה?

הפירושים המסורליים

בפתח הדברים נקדים שדבר זה ברור שהאתון אכן דיברה עם בלעם כפשוטו, ולא כמו שהיו בעבר פרשנים שביקשו לסלף את פשט הכתוב, כפי שמביא האברבנאל (אות כב) שיש שאמרו שכל המעשה הזה עם האתון לא היה מעולם, אלא שבלעם בשכבו בביתו בלילה ראה חזיון של נבואה כאילו האתון מדברת. ויש שאמרו שבאמצע הדרך נתנמנם וראה מחזה זה בחלום. אך האברבנאל יוצא בחריפות נגד סילוף נורא זה וכותב: "והם כולם בעיני דרכים מעוקלים מכחישים עדות הפסוק".

לא אמרו אמת

גם האבן עזרא (פסוק כח) כותב: "ודע, כי אנשי שיקול-הדעת הוצרכו להוציא הדברים ממשמעם" - כלומר, היו מהקדמונים שרצו לומר שהאתון לא דיברה ממש, וטענתם היתה: "כי אמרו שהשם לא יחדש אות בעולם לשנות המנהג שברא רק להצדיק נביאו", כלומר, שאין הקב"ה עושה נס כזה שבהמה תתחיל לדבר, רק אם צריך הדבר לחזק את דברי הנביאים. אולם האבן עזרא סותר דבריהם בתוקף: "ולא אמרו אמת, כי הנה חנניה מישראל ועוריה נעשה להם אות, ולא היו נביאים".

כך שעלינו לצאת מנקודת הנחה ברורה באמונה בדברי חז"ל שהאתון אכן דיברה ממש, אלא שעלינו לברר כיצד ובאיזה שפה היא דיברה?

המלאך דיבר בלשון הקודש

בוורר הקדוש (דף ר"א:): מובא, שמלאך אחד הנקרא קמריאל נברא בערב שבת בין השמשות, והמלאך הזה התלבש באתון ודיבר עם בלעם.

על כך כותב הגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ זצוק"ל בספרו 'תפארת יהונתן', שצריך לומר שדיבר המלאך עם בלעם בלשון הקודש, כי הלא אין המלאכים משתמשים בלשון אחר.

גם רבינו בחיי בפרשתו כותב: 'ואם תשכיל בנסתר בענין הפרשה תמצא כי דבור האתון כדבור הנחש, והו-וה לא מדעת עצמן כי אין בהם נפש מדברת, וכו', כי נטייתו מן הדרך ולחיצת הרגל והרביצה, שהם שלשה סימנים כל אחד ואחד היה מצד המלאך, ואין צריך לומר הסימן הרביעי שהוא הדבור, עכ"ל. מפורש לכאורה בדבריו, שאותו המלאך שעמד בדרך לפני האתון, הוא המלאך שהתלבש בתוך האתון ודיבר במקומו.

רוח או שד?

יצוין, שהמלבי"ם כתב (התורה והמצווה, השאלות, כב-לה) וז"ל: 'זמה שפתח ה' את פי האתון, השם פה לאדם יכול לתת כוח הדיבור גם בעצים ואבנים. ואם תרצה אמור: שנתלבש בה רוח או שד, והוא דיבר מתוך פיה, כי הם מדברים כבני אדם, ועל זה אמרו שפי האתון נברא בערב שבת בין השמשות, כי השדים נבראו בערב שבת בין השמשות'.

שפה של בלעם

אמנם הזכרנו לעיל שלפי דעת הזהוה שהמלאך דיבר, בהכרח שהיה הדיבור בלשון הקודש, אולם במדרש 'פסיקתא זוטרותא' מובא: 'ובלשון שהיה בלעם מדבר, בו דיברה'. הרי שהאתון לא דיברה בלשון הקודש, אלא בשפה שבלעם דיבר [נראה ארמית, שהרי הוא בא מארם].

כך כתב שם גם בתפארת יהונתן: 'אם החמור בעצם דיברה, ודאי דיברה בלשון מה שהיא רגיל בפני כל אדם, ויותר מוכח דדיברה בלשון הרגיל בפני כל אדם, דכל דברי האתון היה כדי לבייש את בלעם בפני שרי בלק... ואילו היתה מדברת בלשון הקודש לא היו מבינים מה שהאתון מדברת אליו, וצריך לומר שהאתון בעצם דיבר בלשון הרגיל בפני כל אדם'.

כח המדבר

גם באור החיים הק' (פסוק כז) משמע שהאתון עצמה קיבלה כח הדיבור, ולא היה זה רק קול מלאך, כי ביאר שם שהקב"ה שינה את טבע האתון והרכיב בתוכה כח המדבר כמו אנשים המדברים, עיי"ש.

באיזה שפה דיבר הנחש?

נידון דומה קיים במפרשים בנוגע לדיבור הנחש עם אדם וחיה, באיזו שפה דיבר הנחש אליהם? ובאופן כללי ישנם ארבע שיטות בשאלה זו:

א. באבן עזרא (בראשית ג, א) כתב שחיה היתה מבינה ויודעת 'שפת החיות', והנחש דיבר אל חיה בשפת החיות.

ב. לאחר מכן מביא האבן עזרא בשם רב סעדיה גאון, שהנחש, וכן האתון של בלעם, לא דיברו בעצמם אלא מלאך דיבר בשבילם.

ג. אולם מפרשים אחרים כותבים שהנחש בימיהם היה יכול לדבר כמו בני אדם, וכן הוא במדרש (דברים רבה ה, י): 'הנחש הראשון היה מסיח כבני אדם'. (ולעיל הבאנו חידוש מהתפארת יהונתן, שלפני החטא היו כל בעלי החיים מדברים כבני אדם).

ד. שיטה אחרת כותב בחוקני (בראשית, שם) שהקב"ה פתח את פי הנחש בדרך נס כשם שפתח את פי האתון, עכ"ל. וצ"ע מדוע עשה הקב"ה נס זה כדי להסית את אדם וחיה. ואולי היה זה במטרה כדי שיעמדו בניסיון ויקבלו שכר.

קריאת שמע שעל המיטה - אימתי?

על הכתוב בפרשתנו (במדבר כג, כד) לא ישכב עד יאכל טרף, כותב רש"י: 'לא ישכב - בלילה על מיטתו עד שהוא אוכל ומחבל כל מזיק הבא לטרפו. כיצד? - קורא את שמע על מיטתו, ומפקיד רוחו ביד המקום. בא מחנה גיסי להזיקם? - הקב"ה שומרם ונלחם מלחמותם ומפילם חללים'.

סמוך למיטתו

הרמ"א כותב (או"ח סי' רלט, א): 'ויקרא קריאת שמע סמוך למיטתו, ואין אוכלים ושותים ולא מדברים אחר קריאת שמע שעל מיטתו, אלא יישן מיד וכו', ואם קרא קריאת שמע ולא יוכל לישן מיד, אז חוזר וקורא כמה פעמים זה אחר זה, עד שישתקע בשינה, ושיהיה קריאתו סמוך לשינתו'.

שמא ירדם

אולם בגדר של 'סמוך למיטתו' מביא המגן אברהם (סק"ג) מחלוקת הפוסקים: לדעת בעל 'סדר היום' יש לקרוא שמע ממש כשוראה שהשינה באה עליו. אולם בעל 'כנסת הגדולה' סובר שיש להקדים

ולקרוא מיד כשמוכין עצמו לישון, ולא סמוך להירדמות, כי אם יחכה עד קרוב ממש לשינה, יש לחשוש שמא תחטפנו שינה ולא יקרא כלל. [ואין חשש הפסק במה שקורא מוקדם, כי אינו עושה מעשה בינתים, רק יושב ודומם].

ברכת המפיל

ואילו לגבי ברכת המפיל, מביא המשנ"ב (סק"ד) מחלוקת אם לברך לפני קריאת שמע או אחריה סמוך לשינה, והכריע המשנ"ב: 'ונראה דלמעשה יתנהג האדם כפי טבעו, והיינו אם טבעו להרדם באמצע ק"ש, טוב יותר שיקדים ברכת המפיל מה דאפשר, ואם אין טבעו לזה, טוב יותר לאחר ברכת המפיל עד לבסוף'.

יש לקרוא קריאת שמע סמוך לשינה, ונחלקו הפוסקים אם המונה ממש סמוך להירדמות, או כאשר מכין עצמו לישון. ולגבי ברכת המפיל: אם אין חשש שירדם באמצע קריאת שמע, יברך המפיל לאחר קריאת שמע.

הלכה למעשה

התורה וההפטרה ביאור שייכות ההפטרה לפרשת השבוע

החוט המקשר: 'עמי זכר נא מה יעץ בלק'

פרק ו' פסוק א-ח, בו מתנבא מיכה הנביא על וויכוח בין הקב"ה ובין ישראל, כאשר הקב"ה מזכיר את כל הטובות אשר גמל עמהם מאז שהוציאם ממצרים, כמו מה שהפך את עצת בלעם. אולם בני ישראל משיבים שאינם יודעים כיצד להודות לה' על כל גמוליו. והנביא משיבם שרצון ה' מהם הוא: עשיית משפט אמת, אהבת חסד, והצנע לכת.

בפרשת השבוע אנו לומדים על זממו של בלק לקרוא לבלעם לקלל את ישראל, על כך מביא רש"י (כג, ח) שכל כוחו של בלעם היה בידיעתו לכוון השעה שהקב"ה כועס בה, אבל הקב"ה לא כעס כל הימים הללו, ועל כך נאמר: 'עמי זכר נא מה יעץ וגו' ומה ענה אותו בלעם וגו' למען דעת צדקות ה'". פסוק זה מופיע בהפטרה שמפטיירים השבוע (ספר מיכה פרק ה' פסוק ו-יד;

עומקה של תורה עומק ועיון בדברי רש"י בפרשת השבוע

שני נערים - עבור מה?

מואב הלכו עמו, ולכן צריך כאן טעם אחר כדי שישמשו זה את זה.

איסור או דרך ארץ?

זאת ועוד כותב בגור-אריה, אצל אברהם אבינו שהיה חשש שיישאר לבדו בלא שמירה, כתב רש"י "אינו רשאי", כי איסור יש בדבר בגלל חשש סכנה, אבל אצל בלעם שהיה הטעם רק כדי שישמשו זה את זה, אין זה איסור אלא מידת דרך ארץ.

לשמש את העבד?

רבינו עובדיה מברסטרורא מיישב באופן אחר, שלגבי אברהם לא היה רש"י יכול לכתוב הטעם שישמשו זה את זה, שהרי שני הנערים היו אליעזר וישמעאל, ואין ראוי שישמעאל בן האדון ישמש את אליעזר העבד. (וראה עוד בשפתי חכמים מה שחילק בין אברהם שיצא לדרך קודם אור היום, לבלעם שיצא בבוקר).

כאן היו הרבה אנשים

בגור אריה מתרץ, שכאן אצל בלעם לא היה שייך הטעם שאם יתרחק אחד יהיה השני עמו, שהרי בלאו-הכי בלעם לא נשאר לבד, שהרי היו עמו הרבה אנשים, שכן שרי

שעשועי התורה ע"י רבבות אלפי לומדי ונבחי תורה שבכתב מומקדים לזכות ולעילוי נשמת היקר באדם, אהוב התורה ולומדיה, ה"ה הרב מרדכי ב"ר שאול ז"ל הוציא ע"י יבדלחט"א משפחתו החשובה שיחיו

יוסיף דעת

הריאת שמעיה קורם תפילין?

על הכתוב בפרשתנו (במדבר כג, כד) **הָן עִם פְּלִיפִּיאַ יִקּוּם**, כותב רש"י: **'כשהן עומדים משנתם שחרית, הן מתגברין כלביא ואורי לחטוף את המצות, לבלוש טלית לקרוא את שמע ולהניח תפילין'**. ונשאלת השאלה: הרי מצד הדין צריך להניח תפילין לפני קריאת שמע, כמו שאמרו (ברכות יד, ב) **'כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו'**, ואם כן, מדוע הקדים רש"י כאן **'לקרוא את שמע'** לפני **'להניח תפילין'**, אתמהא!

פרשת קרח

פתרונות

יוסיף דעת - מעשה קרח או המרגלים, מי קדים?

על הכתוב בפרשתנו (טז, ד) **וַיִּשְׁמַע מִשָּׁה וַיִּפֶּל עַל פְּנָיו**, כותב רש"י: שכבר זה בידם סרחון רביעי, חטאו בעגל - ויחל משה, במתאוננים - ויתפלל משה, במרגלים - ויאמר משה אל ה' וגו', במחלוקתו של קרח נתרשלו ידיו, ע"כ. מפורש כאן ברש"י: **'מעשה המרגלים היה לפני מעשה קרח, ותמוה, שהרי בתחילת פרשת דברים כותב רש"י: 'חצרות' - במחלוקתו של קרח, הרי מעשה קרח היה בחצרות, והלא בחצרות היו לפני חטא המרגלים, כאמור (במדבר לג, יח) וַיִּסְעוּ מִחֲצֵרֹת יַמְנָן בְּרִתְהֶן, ופירש שם רש"י שברתמה נשלחו המרגלים'**.

לפניו תקציר של חלק נבחר מתוך אלפי התשובות המופלאות שהגיעו למערכת מכל קצו ארץ, מאת הלומדים החשובים שליט"א:

א. לעולם עיקר החטא של קרח היה לאחר המרגלים, אבל טענתו של קרח היתה על מינוי אליצפן לבניא, ומינוי זה היה כבר היה בחצרות, ומאז כבר התעורר קרח לחלוק על משה (דבק טוב).

ב. מדרשים חלוקים הם אם חצרות עולה על חטא קרח או על מעשה מרים (ראה שם ברש"י), ורש"י בפרשת קרח אויל לפי הפשט שחצרות עולה על מרים, ודרכו של רש"י להביא בשני מקומות מדרשים סותרים (רא"ם, שפתי חכמים, ועוד).

ג. אין כוונת רש"י בפרשת דברים שחטאו של קרח היה בחצרות, דודאי חטא של קרח היה בפארן, אלא מאחר שכבר הוכיז שם משה רבינו את חטא מרגלים במלך "בפארן", הוצרך להוכיז חטא קרח במלך "חצרות", שהוא המקום הסמוך והקרוב לפארן (גור אריה).

ד. רש"י בפרשת קרח מונה את סחונות הדור לפי חומרתם והשפעתם על גורת המדבר. חטא המרגלים היה חמור וגרם למות 40 שנה במדבר. מחלוקת קורח, למרות חומרתה, לא שינתה את גורת המדבר, ולכן היא מוזכרת אחרי חטא המרגלים בסדר זה. לעומת זאת, בפרשת דברים, רש"י מתייחס לסדר המסעות והאירועים בפועל (לבוש).

ה. ע"פ המכילתא שהם היו בחצרות ושם מרים נסגרה, ומשם נסעו לפארן (הוא קדש ברנע, והוא רתמה) ושם נשלחו המרגלים, ואז חזרו לחצרות למרים, ואז היה מעשה קרח, ואם כן הלא עולה יפה שאכן חטא המרגלים היה תחילה, אבל הם היו ב' פעמים בחצרות, ואתי שפיר (באר בשדה).

ו. רש"י בחומש דברים כתב "חצרות" - במחלוקתו של קרח", ולא ששם

חיידוד בפרשה

היכן אנו מוצאים בפירוש רש"י בפרשת השבוע?

- א. סוג מטבע שהוא בנו של מטבע אחר. ב. ממון המופקע באוויר. ג. אנשים המרצים מעות. ד. אנשי מלחמה הנשכרים בכסף.

כמונת בקופסא

עושה היל

בתוך הברכות שנאמרו על ידי בלעם, נאמר (במדבר כד, יח) **וַיִּשְׂרָאֵל עֹשֶׂה הֵיל**. באחת הפרשיות בחמשה חומשי תורה מביא רש"י פסוק זה והוא מפרש את המילה **'עושה'** מלשון **'קונה וכוונס'**. בנוסף, גם בפרשה אחרת מביא רש"י פסוק זה ומפרש שם את המילה **'היל'** מלשון **'ממון'**. היכן הם דברי רש"י אלו?

היתה מחלוקתו של קרח, אלא התכוון לומר בכך שמילת וחצרות מרמות על מחלוקתו של קרח. כי חצרות הוא לשון מחלוקת (שתי חצרות), חצרו של קורח נחלקת על חצרו של משה).

ז. בעל הטורים בפר' מסעי כתב מבואר שמחלוקתו של קרח נמשכה ד' מסעות. ואפשר ל' שהמחלוקת התחילה לפני מעשה המרגלים ונמסרה לאחר מעשה מרגלים.

ח. יתכן שתחילת חטא המרגלים היה לפני חטא קרח, דיינו מה שבני ישראל רצו וביקשו לשלוח מרגלים, אבל שליחת המרגלים בפועל היתה לאחר חטא קרח (אבל צ"ב לשון רש"י שכתב 'מרגלים ויאמר משה אל ה', ותפילה זו היתה לאחר שליחת המרגלים בפועל).

חיידוד בפרשה - בין קודש לחול

שאלות: היכן אנו מוצאים בפרשת השבוע?

- א. אוהל של קדושה, וכן אהל של אדם. ב. משכן של קדושה, וכן משכן של אדם. ג. אנשים שנוקח לדבר שבקדושה, וכן אנשים שנוקח לדבר עבירה.

תשובות:

א. אוהל קדוש - במדבר טז, יח: **פתח אהל'** מופקד. אהל אדם - במדבר טז, כו: **סדרו נא מעל אהל'** **הַאֲנָשִׁים הַרְשָׁעִים**.

ב. משכן קדוש - במדבר טז, ט: **עֲבַדְתָּ מִשְׁכַּן ה'**. משכן אדם - במדבר טז, כו: **וַיִּעַל מִעַל מִשְׁכַּן קִרְח**.

ג. לקיחה לדבר קדושה - במדבר יח, י: **וַאֲנִי הִנֵּה לִקְחָתִי אֶת אֲחִיקִים הַלְלוּם** מתוך בני ישראל. לקיחה לדבר עבירה - רש"י שם: **ויקח קרח משך ראשי סנהדראות שבהם בדברים**.

כמונת בקופסא - פי הארץ

שאלה: בפרשת השבוע נאמר (במדבר טז, לב) **וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם**. באחת הפרשיות בחמשה חומשי תורה מביא רש"י מחלוקת נגאים כיצד אירעה הבליעה, האם הארץ נבקעה תחת כל אדם, או שהארץ נעשתה כמשפך וכלם התגלגלו לתוכו. היכן הם דברי רש"י אלו?

תשובות:

בפרשת עקב: רש"י דברים יא, ו: **כל מקום שהיה אחד מהם בורה, הארץ נבקעת מתחתיו ובלועתו, אלו דברי רבי יהודה**, אמר לו רבי נחמיה וכו' שנעשתה הארץ מדרון כמשפך, וכל מקום שהיה אחד מהם [בורח] היה מתגלגל ובה עד מקום הבקיעה.

מדור תורתך שעשועי מופיע במערכת מדי יום שני - ניתן להשיב על החידות עד יום ראשון בשעה 24:00 ב'דורים פלוס' או בקו 'קול התורה' שלוחה 7 היות ומתקבלות המו"ת תשובות במערכת, מחמת קוצר הירעה אנו עורכים ומפרסמים את המציגים ברבד

אהבת תורה

פרי עטם של לומדי תורה שבכתב מרחבי תבל

תענוג עילאי

למפעל החשוב 'תורה שבכתב'. האמת אגיד שרק בשבועות האחרונים הצטרפתי ללימוד היומי ולמבחנים הקבועים בחומש ורש"י, ואני מרגיש תחושות מעורבות, מצד אחד תחושת החמצה על כל השנים עד היום שלא התחברתי ללימוד הזה. עד היום לא הייתי מסוגל ללמוד חומש ורש"י, כל פעם שפתחתי חומש מרגשת כבדות וערפול. אבל מצד שני אני חש שמחה רבה, כי מאז שהתחברתי דרכם ללימוד יומי, עם מבחנים, מיום ליום הפך הלימוד למרתק ורב עניין, כל פעם שיש לי רגע פנוי ביום אני לוקח חומש ומתחיל ללמוד, הלימוד הפך לתענוג עילאי!

יש כוחכם: רפאל ברוך ג.

חיים שיש בהם יראת שמים

שנים רבות שהסתפקתי מה הכוונה בדברי המחבר בשולחן ערוך (סימן רפ"ה) **'שירא שמים יקרא שנים מקרא ואחד תרגום עם פירוש רש"י'**, האם הכוונה שמי שלומד חומש ורש"י הרי זה סימן שהוא כבר ירא שמים, או שעל ידי לימוד חומש ורש"י זוכים ליראת שמים, אך לאחר תקופה שזכיתי ללמוד פירוש רש"י

מדי שבוע, ראיתי בעצמי שעל ידי הלימוד זוכים ליראת שמים. ושמתחי כאשר ראיתי בגיליון 'תורה שבכתב' (פרשת בא) במדור חיים של תורה, שהבאתם בשי' הרה"ק מהרי"ל ז"ע מעלולא ז"ע שכונת השלחן ערוך ה"ה שעל ידי הלימוד זוכים ליראת שמים, וכאמרו דבר זה ברוך ומנוסה, וכל אחד יכול להרגיש זאת בעצמו לאחר תקופה של לימוד קבוע בחומש ורש"י.

זעירא דמן חבריא: א. י. ל.

במתק שפתיים

ברצוני להביע יישר כח עצום על השיעורים הנפלאים המושמעים בקול הטלפון 'קול התורה', אתמול בלילה שמעתי את השיעור המסכם על פרשיות תוריע ומצורע, ולא האמנתי למשמע אוזני. מדובר בפרשיות קשות וסבוכות, ואני אישית למדתי את הפרשיות הללו בעמל רב במשך למעלה מעשר שעות, והנה בסיום הלימוד הקשבתי לשיעור המסכם בקול-התורה והופתעתי כיצד כל הפרשיות מוגשות במתק שפתיים, בתמצית ובקיצור, במהירות בבהירות, ממש יצאתי עם חשק רב להמשיך הלאה בלימוד שאר הפרשיות, חילכם לאורייתא!

א. נ. ש. שמואלי

קו 'קול התורה' 02-500-2018 | לחיוג מארה"ב: 1518-9881-351 | לחיוג מאנגליה: 0131-0613-4433

הצטרפו ללגיטו של מלך

מערכת השיעורים

לומדי ונבחי תורה שבכתב לרישום והצטרפות למערכת מבחנים יומיים ושבועיים מדור תורתך שעשועי | הגרלות ענק ומתן שכרה בצדה

לקבלת הגיליון השבועי בדוא"ר: 7: gts025002018@gmail.com | לקבלת הניוולטר היומי ts025002018@gmail.com

בזכות התורה

שמות הזוכים בהגרלות

פרשת שלח

זוכים במבחן יומי - תורה כארד 200 ₪

- הבה"ח יעקב חיים חשין - מודיעין עילית, גאון יעקב הרב אמיחי בר תקוה - בית שמש, הר עצינן הרב שלמה גלאי - בני ברק, עמוד האש יניק וחכים יהושע פולק - ירושלים, בעלזא הבה"ח דוד יודר - בני ברק, אלכסנדר יניק וחכים אלעזר קעניג - בני ברק, כתב סופר ערלי הבה"ח מרדכי שמואל ליפוביץ - בני ברק, פונבוי' יניק וחכים אברהם יהושע העשיל יאקב - ירושלים, סאטמר הרב דוד שטין - בית שמש, קנין הוראה הרב יהודה ברייאר - מודיעין עילית, תורת פיך הרב ירוחם אליגנר - בני ברק הרב נתנאל מזוז - בית שמש הרב ראובן פיין - בני ברק, בית יהודה הרב יהונתן סגל - נתיבות, בית יצחק הרב יוסף חיים נחושתן - גבע בנימין, מעין גנים הרב מנחם מנדל טאבור - טבריה, צאנז הרב שמעון ניסאן - בני ברק, חזון למועד הבה"ח משה יהודה רביע - ביתר עילית, נתיבות שלום הרב שמואל ליאור טייך - רכסים, אור הרשב"י יניק וחכים שאול קרמן - ירושלים, אמונת ציון הרב יעקב שמשאן - נתיבות, תפארת דוד הרב גדלי' קאפלינסקי - ירושלים הרב לוי יצחק לרמן - ירושלים, מיר הרב יוסף סעדון - ירושלים הבה"ח מאיר שבתי לודמיר - בני ברק הבה"ח ישראל מרדכי וקסמן - בית שמש, טשטוביל יניק וחכים שאול קרמן - ירושלים, קמיניץ הבה"ח צבי שוב - ירושלים, משכן ישראל

זוכים במבחן שבועי - תורה כארד 500 ₪

- הרב מרדכי שפיצר - בני ברק, מיר הרב פנחס סגל - ירושלים הרב ברוך רבינוביץ - ירושלים, בריסק הרב מנדל פלמן - נתיבה

זוכה במבחן הפטרה - סט נ"ך

- יניק וחכים אהרון שמואל ברמן - בני ברק, תשב"ד

זוכה במבחן תורה שבכתב בגמרא - ש"ס ובלכתך בדרך

- הרב מנחם רנד - ירושלים, מיר

זוכים בחידת יוסיף דעת - תורה כארד 200 ₪

- הבה"ח אביחי כהן - ירושלים תפארת לוי הבה"ח נפתלי דוד אליהוב - ירושלים, שערי תורה הרב ישראל חובר - קריית גת

זוכים בחידת חיידודי תורה - תורה כארד 100 ₪

- הבה"ח אברהם גאב פוקס - גבעת זאב, אור אלחנן הרב ברוך וולודרסקי - ירושלים, תורה אור הרב חיים כהן - בני ברק, שמעתיא והלכתא

זוכים בחידת כמונת בקופסא - תורה כארד 150 ₪

- הרב אליהו חיים אורמן - בני ברק, ש"ח יצחק יניק וחכים אהרון טוקצינסקי - ירושלים הרב דוד קגום - בני ברק, אור ישראל

זוכים בהגרלת נבחינים קבועים - תורה כארד 100 ₪

- הבה"ח אברהם גינתי - מודיעין עילית, גאון יעקב יניק וחכים וניאל גריינגר - בני ברק, פונבוי' הרב יחייק וויסמן - בית שמש הרב אהרן הלוי - בני ברק, בית אליהו